УДК 82.09:316.77:911.3

ГЕОКРИТИКА ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ СИНТЕЗ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Юферева О. В.
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри філології та перекладу
Київський національний університет технологій та дизайну
вул. Мала Шияновська (Немировича-Данченка), 2, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-4700-8002
elena.yufereva@gmail.com

Стаття присвячена взаємодії геокритики та теорії міжкультурної комунікації в контексті сучасних літературознавчих досліджень простору. Мета роботи полягає у систематизації концептуальних зближень та відмінностей між геокритикою і теорією міжкультурної комунікації, визначити їхній аналітичний потенціал для сучасного літературознавства та окресленні можливостей міждисциплінарного синтезу у вивченні художнього простору. Обидві галузі зосереджують увагу на досвіді Іншого та механізмах сприйняття, проте працюють із різними рівнями просторової реальності, матеріальною та репрезентованою. У міжкультурній комунікації простір розглядається як культурний код, що визначає способи поведінки, соціальні ролі, територіальність і режими взаємодії. Геокритика тлумачить простір як багатошарову наративну конструкцію, яка формується через співіснування реальних, уявних і художніх репрезентацій та актуалізує питання пам’яті, ідеології та символічної влади. У статті простежено, що найтісніше дисципліни взаємодіють у дослідженні таких категорій, як місце, мобільність, лімінальність і погляд Іншого, а також у вивченні інтермедіальності сучасних просторів, де образи місця функціонують між літературними текстами, картографією, візуальними медіа та цифровими платформами. Водночас визначено ключові методологічні розходження, пов’язані з об’єктом аналізу, дисциплінарними пріоритетами. Поєднання геокритики та міжкультурної комунікації створює продуктивний інструментарій для вивчення гібридної ідентичності, транзитних

просторів і мультимедійних ландшафтів, у яких простір постає активним комунікативним агентом. Зроблено висновок про те, що міждисциплінарний синтез цих підходів відкриває нові перспективи для літературознавства, дозволяючи осмислювати простір як поліфонічну, культурно навантажену форму комунікації.

Ключові слова: геокритика, теорія міжкультурної комунікації, українське літературознавство, простір, місце

GEOCRITICISM AND INTERCULTURAL COMMUNICATION: TOWARDS THE INTERDISCIPLINARY SYNTHESIS IN UKRAINIAN LITERARY STUDIES

Yufereva O. V.

Doctor of Philological Sciences,
Professor at the Department Philology and Translation,
Kyiv National University of Technologies and Design
Mala Shyianovska (Nemyrovycha-Danchenka) Street, 2, Kyiv
ORCID: 0000-0003-4700-8002
elena.yufereva@gmail.com

This paper focuses on the interaction between geocriticism and the theory of intercultural communication within modern literary research into space. The article aims to identify conceptual convergences and divergences between geocriticism and the theory of intercultural communication, to determine their analytical potential for contemporary literary studies, and to outline the possibilities for interdisciplinary synthesis in the study of artistic space. Although these fields arise from different disciplinary traditions, both focus on the experience of the Other and on the mechanisms through which space shapes perception, identity, and cultural interaction. In intercultural communication, space serves as a cultural code that regulates behaviour, including proxemics, territoriality, and patterns of social interaction. Geocriticism, by contrast, conceptualises space as a multilayered narrative construct formed through the interplay of real, imagined, and textual representations, foregrounding questions of memory, ideology, and symbolic power. The study demonstrates that the strongest intersections occur in the analysis of place, mobility, liminality, and the outsider’s gaze, as well as in the investigation of intermedial spatial forms where images of place circulate across literature, cartography, visual

media, and digital platforms. At the same time, the article identifies essential methodological differences related to the nature of the research object, disciplinary goals, and temporal perspectives. The synthesis of geocritical and intercultural approaches is demonstrated to provide a productive analytical framework for examining hybrid identities, transitional spaces, and multimedia landscapes in which space functions as an active communicative agent. It is concluded that this interdisciplinary integration expands the methodological potential of literary studies by enabling a more nuanced interpretation of space as a culturally charged, polyphonic mode of communication.

Key words: geocriticism, intercultural communication theory, Ukrainian literary studies, space, place.

Постановка проблеми. Сучасна гуманітаристика неодноразово поверталася до фундаментального питання простору, яке сьогодні остаточно перестало сприйматися як нейтральна «сцена» для подій. Натомість, простір став визнаватися активним чинником культури, що динамічно формує соціальні й комунікаційні процеси. В умовах глобальної мобільності, міграційних процесів та мультимедійної взаємодії проблема міжкультурної комунікації набуває особливої гостроти.

У сучасних літературознавчих студіях простір перестає бути тлом подій і перетворюється на смислову категорію, що формує культурні практики, способи сприйняття та міжкультурні взаємодії. Цей фактор виштовхує дослідження літератури у міждисциплінарне поле, зумовлюючи активне залучення як георитичних підходів, так і теорій міжкультурної комунікації. На перший погляд, геокритика (як метод аналізу художнього тексту) і теорія міжкультурної комунікації (як соціально-психологічна дисципліна) можуть здаватися далекими. Проте їхній зв'язок є фундаментальним, адже обидві галузі працюють із проблемою «Іншого» у просторі. Геокритика сьогодні становить один із найдинамічніших напрямів просторових студій. Водночас теорія міжкультурної комунікації пропонує власний погляд на простір: не як географічну координату, а як структуру досвіду, у якій відбувається зустріч

«свого» та «іншого». Ці дві традиції дедалі частіше зближуються у літературознавчому дискурсі.

Серед актуальних векторів українського літературознавства просторова аналітика посідає одне з провідних місць. Ще у 2018 р. Т. Бовсунівська зазначала: «Просторова критика робить свої перші кроки в Україні, та, сподіваюсь, попереду нас іще чекають неймовірні винаходи та територіальні одкровення, потужний перегляд всього українського письменства під кутом зору простору, який перебуває у вічному та невпинному становленні» [Бовсунівська, 2018, с.15]. Сподівання авторитетної дослідниці справдилися: за останні декілька років сформувався щільний пласт розгалужених досліджень, які з кожним роком поглиблюють методологічний інструментарій, розширюючи горизонти просторового переосмислення літературного дискурсу. Яскравим свідченням цього є видання тематичних альманахів, наприклад, «Геопоетичні студії», підготовлені в Національним університетом «Острозька академія» у 2020 р. З'являються монографії, націлені на переосмислення літератури з методологічних позицій, які синтезують геокритичні стратегії та теорії міжкультурної комунікації. Наприклад, М. Шимчишин у праці «Географії ідентичності в художній прозі початку XXI століття» резюмує: «<…>множинна реальність розширює саме розуміння простору – до фізичного чи уявного долучається ще й гіперреальність, віртуальність, дискурсивність, гібридність, які руйнують традиційне бінарне тлумачення обширу. Така парадигмальна зміна позначає відхід від лінійного, застиглого, пасивного типу простору до ризоматичного, багатоликого, формотворчого та змістотворчого. Сьогодні вже зрозуміло, що простір не містить, а формує нашу свідомість, тілесність, мовлення, смаки й поведінку» [Шимчишин, 2020, с. 8].

У 2024 р. відбувся Міжнародний теоретичний семінар «Ландшафти минулого – ландшафти майбутнього: геокритичні читання» в Українському католицькому університеті. Цей форум акцентував увагу на геокритиці як сучасному підході до прочитання художніх і документальних текстів, що

підкреслює динамічні відносини між літературою, культурою, географією та картографією.

Теорії міжкультурної комунікації також привертають увагу літературознавців. У деяких аналітичних студіях спостерігається розгляд невербальних стратегій тексту, таких як проксеміка та кінесика [Вавринюк, 2016; Заболотна, 2023]. Інший напрям зумовлюється впливом постколоніальної методології на аналіз художнього тексту і можна констатувати, що він розгорнувся в українському дискурсі найбільш повно, забезпечуючи інструментарій для аналізу колоніальної та гібридної ідентичності.

Отже, **актуальність** роботи зумовлюється трьома ключовими факторами: зміною парадигми простору, міждисциплінарним запитом та потребою в систематизації українського дискурсу. Відповідно, представлена стаття **має на меті** виявити концептуальні зближення та відмінності між геокритикою і теорією міжкультурної комунікації, визначити їхній аналітичний потенціал для сучасного літературознавства та окреслити можливості міждисциплінарного синтезу у вивченні художнього простору. **Завданнями дослідження є:**

1. Проаналізувати теоретичні засади геокритики та міжкультурної комунікації, визначивши ключові концепти кожної дисципліни.
2. Окреслити спільні зони аналітичного інтересу — передусім у питаннях місця, мобільності, лімінальності та перспективи Іншого.
3. Встановити методологічні відмінності між підходами, пов’язані з об’єктом, предметом і цілями дослідження простору.
4. Сформулювати можливі напрямки міждисциплінарного синтезу, що дозволяють поглибити розуміння художнього простору як комунікативного й культурно навантаженого феномену.

Об’єктом дослідження є просторові уявлення та моделі комунікації, що формуються у гуманітарному дискурсі на перетині геокритики та теорії міжкультурної комунікації. **Предметом дослідження** виступають механізми

конструювання простору, способи репрезентації місця та досвіду Іншого у геокритичній і міжкультурній теоріях, а також їхні методологічні точки перетину й розходження.

Основний виклад матеріалу. Проблема міжкультурної комунікації нерозривно пов'язана з простором, оскільки останній слугує медіатором у фундаментальних питаннях колективного буття, особливо у визначенні ідентичності, пам’яті, символічного володіння та видимості/невидимості. Більше того, простір – це також спосіб говорити про владу. Він визначає, хто має право визначати, яким є місто, ландшафт, музей чи кордон. Міжкультурний діалог часто починається саме з того, як один народ «прочитує» простір іншого. Геокритика дає інструментарій для реконструкції цих різних просторових перспектив, дозволяючи виявити конфлікти (центр/периферія, місце/нелокальність) та аналізувати політичні або культурні «інтервенції» у простір, розуміючи, що такі дії є не просто фізичним актом, а насамперед комунікативним повідомленням.

У сучасному світі культурні контакти дедалі частіше відбуваються у мультимедійному середовищі, тому будь-який геокритичний аналіз простору неминуче набуває інтермедіального виміру. Простір перестає бути суто фізичною категорією або матеріальним середовищем – він існує як медіаційний продукт, сформований текстами, образами, картографіями, туристичними наративами та цифровими платформами. Навіть те, що ми називаємо «реальним» місцем, уже завжди прочитане через наявні зображення, фото, відео чи попередні культурні уявлення. Іншими словами, здатність читати простір як наратив, що складається з численних медіальних шарів, стає ключем до розуміння того, як формуються стереотипи, упередження й культурні моделі сприйняття чужого місця.

Геокритика, у формулюванні Б. Вестфала, є завжди багатоголосою і поліфонічною [Westphal, 2011]. Це не просто новий метод, а комплексна вимога до дослідження, яка принципово відрізняє її від традиційного просторового аналізу. По-перше, геокритика вимагає мультифокальності, тобто необхідності розглядати одне й те ж місце з кількох різних поглядів. У контексті

міжкультурної комунікації це означає, що чужий погляд (погляд іншого) стає рівноправним з поглядом резидента чи туриста, що дозволяє уникнути єдиної, центрованої інтерпретації простору. По-друге, Вестфал наполягає на статусній рівності художнього й нехудожнього дискурсів. Це означає, що літературний образ міста має таку ж аналітичну вагу, як і картографічне чи історичне описання. Такий підхід робить геокритику надзвичайно чутливою до міжкультурних контактів, адже кожен чужий погляд формує свій власний образ місця. По-третє, важливим елементом є стратиграфічний підхід, згідно з яким місце сприймається як палімпсест, що має історичні, культурні та символічні шари, які необхідно дешифрувати. Геокритика дозволяє бачити простір як перетин інтерпретацій, а не як суто матеріальний субстрат, перетворюючи його на активний текст, який вимагає міжкультурного читання.

У реалізації геокритичних підходів окреслилися два основні спрямування: простороцентричний (Б. Вестфаль) та егоцентричний (Р. Таллі). Для першого методологічним фокусом геокритичного аналізу є простір, а не конкретний наратив або авторське бачення. Другий із зазначених вище підходів сприяє актуалізації досвіду іншого, аутсайдера, що є значущим фактором формування образа місця, виключення з поля зору якого може призвести до упередженої інтерпретації, проти якої застерігає Вестфаль. Згідно з Таллі, геокритична методологія мусить приділяти увагу «досвіду місця та переміщення, одночасно досліджуючи взаємозв'язки між живим досвідом і більш абстрактною або нерепрезентативною просторовою мережею, яка непомітно або безпосередньо формує його» [Tally, 2011, с. x]. У більш ранній роботі дослідник зазначає, що «геокритицизм може досліджувати, як способи нашого розташування у просторі визначають природу та якість нашого існування у світі. За допомогою геокритики ми підкреслюємо цю притаманну просторовість, водночас зосереджуючи свій критичний погляд на тих аспектах літератури (та інших текстів, які не завжди вважаються літературними), котрі надають значення нашому просторовому відчуттю буття» [Tally, 2014, с. 8]. Для реалізації артикульованих позицій залучаються антропологічні концепції простору, про які буде сказано нижче.

В основі геокритики лежить припущення, що простір у художніх текстах має власну когнітивну архітектуру та здатний впливати на спосіб мислення і бачення світу. Найпомітніші теоретики пропонують різні інструменти для аналізу просторових уявлень, але всі наголошують: простір є не фізичною константою, а феноменом досвіду. І саме тут геокритичний підхід доповнює та уточнює підходи міжкультурної комунікації, адже виявляє, як культури бачать одна одну, як вони інтерпретують чужі місця, як місця перетворюються на тексти, а тексти на канали міжкультурного діалогу.

Концептуальна різниця між геокритикою та теорією міжкультурної комунікації корениться у їхньому основному фокусі. Для міжкультурної комунікації центральною фігурою є суб'єкт, який рухається між культурними системами та інтерпретує середовище через власні когнітивні схеми. Простір у цьому випадку постає як культурний код, тобто система невербальних і соціально зумовлених знаків. Спираючись на моделі Е. Гола (проксеміка, територіальність) [Hall, 1976] та М. Беннетта (етноцентризм/етнорелятивізм) [Bennett, 1986], міжкультурні комунікації розглядають простір як повідомлення, що впливає на комунікацію не менше, ніж мова чи соціальні ролі. Г. Гофстеде [Hofstede, 2010], Е. Гол [Hall, 1976] та В. Тернер [Turner, 1969] обстоюють спільну концептуальну думку: культура – це, насамперед, простір смислів, у якому діють правила доступу, інтерпретації, близькості та дистанції.

На перший погляд, міжкультурній комунікації ближчі поняття ідентичності, культурних моделей, комунікативних бар'єрів та когнітивних схем. Проте концепт простору тут так само ключовий, хоч і виражений у менш очевидний спосіб. Міжкультурна комунікація наголошує: сприйняття простору є так само культурно зумовленим, як і мова, соціальні ролі чи невербальна поведінка. Саме тому мандрівник завжди бачить не «простір як такий», а простір, опосередкований його культурними схемами. Ілюстраціями такого підходу, який активно задіяний у літературознавчих дослідженнях, є відомі концепції В.Тернера [Turner, 1969] та М.Л. Пратт [Pratt, 1992], у яких простір розглядається як зона культурного перетину та трансформації, а не як

фіксовану культурну норму. Міжкультурна комунікація дедалі частіше відбувається у динамічних, «межових» (лімінальних) зонах, де традиційні культурні структури тимчасово призупинені або розмиті. Ці простори є зонами контакту, де культури зустрічаються, взаємодіють і трансформують одна одну, що робить їх місцями культурної гібридизації. Зіставлення лімінального простору з геокритичним поняттям не-місця (М. Оже) виявляє принципову розбіжність підходів, яка має вирішальне значення для аналізу філософських основ цих теорій. Лімінальний простір, хоч і тимчасовий, сприяє інтенсивній комунікації та формуванню нової спільноти (communitas). Натомість не-місце пригнічує спілкування та відносини. Воно засноване на контракті та самотності (особиста ізоляція), а не на міжкультурному діалозі, про що яскраво свідчить твердження філософа: «Світ, де люди народжуються і помирають у лікарнях, де транзитні пункти та тимчасові місця проживання розмножуються в розкішних або нелюдських умовах (мережі готелів і сквотів, клуби відпочинку та табори для біженців, нетрі, яким загрожує знесення або приреченість на гнильне довголіття); де розвивається густа мережа транспортних засобів, які також є населеними просторами; де звичайний відвідувач супермаркетів, ігрових автоматів спілкується без слів, за допомогою жестів <…> Отже, світ відданий самотній індивідуальності, швидкоплинному, тимчасовому та ефемерному» [Auge, 1995, с. 87].

Отже, якщо порівнювати імплементацію підходів теорій міжкультурної комунікації з геокритичними інструментами, то для перших важливим питанням є те, як простір керує взаємодією між людьми, для другий – що простір означає для буття людей. Для перших вагомими категоріями є межа, фронтір, дистанція, для других – досвід, місце у його різних значеннях.

Слід зазначити, що у контексті геокритики місце та простір не є синонімами. Їхня специфіка детально розглядається у працях таких дослідників, як Р. Фрістон та Е. Лю [Freestone, 2016], Дж. Данкан і Д. Лей [Duncan, 2005]. У 1970-ті рр. обґрунтування відмінності між поняттями набуває чіткості через нове розуміння ролі соціальних і культурних практик, репрезентацій та уяви простору. Зокрема, з’являється робота Е. Рельфа «Місце та безмісцевість»

(«Place and Placelessness» (1976), у якій окреслюється антропологічний ракурс бачення та наукової інтерпретації ландшафту, що складається з місць, позначених міцною приналежністю («чуття місця») [Relph, 1976]. Просторові візії Рельфа відкривають перспективи вивчення простору і влади крізь взаємодію людини та місця. Власне, адвербіалізований термін *«placelessness»*, який дуже складно відтворити українською мовою, підкреслює розуміння місця як стан та відчуття, пов'язані з цим місцем.

Теоретичні конструкції Рельфа можуть доповнити поняття, яке є більш поширеним у літературній геокритиці – «не-місце» М.Оже. Безмісцевість постає через викорінення характерних місць, репрезентує централізовану державну владу, яка диктує стандартизоване та безособове планування [Relph, 2016]. Безмісцевість має слабкий зв'язок із конкретною географічною специфікою місця. Їй бракує чутливості до особливостей місцевості, адже вона організується через імітацію абстрактних апріорних моделей. У пізніших працях Рельф працює над поняттям віртуальної топографії, у межах якої відбувається підтвердження кордонів, забезпечення норм і тлумачення сумнівних соціальних умовностей як безсумнівних соціальних фактів. На особливу увагу тут заслуговує спостереження Рельфа щодо значення імагінативних стратегій. Міркуючи про роль уяви у конструюванні віртуальних місць, Рельф підкреслює, що вони вимагають від реципієнта меншого її внеску, але більшої інтегрованості та залученості за встановленими наперед правилами або інструкціями [Relph, 2007, с. 24]. Залучення антропологічних концепцій, зокрема Релфа, підкреслює, що простір є феноменом досвіду і «чуття місця» (sense of place) є ключовим для ідентифікації Іншого в літературі. Однак в українському літературознавстві антропологічна оптика досі не постала як окремий методологічний підхід. Водночас, у такій перспективі геокритика дає інструменти для глибоких інтерпретацій влади у тексті (через центр/периферію, зонування, картографування). Зрозуміло, що до аналізу владного дискурсу дотична теорія міжкультурних комунікацій, актуалізуючи аспект відображення влади у комунікації та ідентичності. Влада у міжкультурних комунікаціях відбивається у дискурсах, стереотипах, монополії на визначення «норми», яка

часто є результатом або об'єктом владних маніпуляцій. Класичним прикладом є концепція Е. Саїда [Said, 1979]. Стиль мислення, заснований на онтологічному та епістемологічному розрізненні «Сходу» (як «Іншого») та «Заходу» (як «Норми»). Влада конструювати та контролювати знання про цілі географічні регіони, перетворюючи їх на пасивний об'єкт вивчення, колонізації та комунікації.

Найтісніше геокритика та теорія міжкультурної комунікації перетинаються у точці, де простір постає посередником зустрічі з Іншим. Для обох дисциплін фундаментальним є питання про те, як простір формує сприйняття, поведінку, ідентичність і механізми інтерпретації. У міжкультурній комунікації це проявляється через аналіз поведінкових кодів, невербальних сигналів, дистанції, територіальності, тобто через те, як культурні моделі організовують взаємодію у реальному фізичному середовищі. Геокритика ж зосереджується на тому, як ці ж механізми відображаються, трансформуються й множаться у тексті та медіа, створюючи мережу уявлень про місце. У цьому полягає їхнє найглибше зближення: обидві працюють із феноменом іншості, але одна – у площині живої комунікації, інша – у площині репрезентації та культурної пам’яті.

Суттєво зближує дисципліни й те, що для них місце ніколи не є нейтральним. Спільним для обох підходів також є сучасне розуміння простору як медіаційного продукту: те, що ми сприймаємо як «місце», формується у взаємодії текстових, візуальних, картографічних та цифрових репрезентацій, а отже, інтермедіальність стає природною точкою перетину дисциплін.

Водночас між геокритикою та міжкультурною комунікацією існують принципові розбіжності. Насамперед вони відрізняються об’єктом аналізу: міжкультурна комунікація працює з реальними суб’єктами, їхньою поведінкою та механізмами взаєморозуміння у конкретних соціальних ситуаціях, тоді як геокритика досліджує репрезентовані простори, художні, візуальні, картографічні, аналізуючи засоби конструювання уявлення про світ. Це зумовлює й відмінність у меті: міжкультурна комунікація переважно спрямована на подолання бар’єрів і оптимізацію культурного діалогу, тоді як

геокритика прагне розкрити структуру простору, виявити ідеологічні, історичні та символічні нашарування, що формують спосіб бачення місця. Нарешті, між дисциплінами різняться й часові горизонти: міжкультурна комунікація зосереджена на актуальних практиках взаємодії, тоді як геокритика включає глибину історичної пам'яті та стратегії репрезентації, що формуються століттями.

Отже, точки їхнього перетину – це місце, мобільність, лімінальність та погляд Іншого, тоді як розходження полягає у тому, як вони витлумачують сам простір: як реальний режим комунікації або як наративну структуру й культурний образ. Саме ця різниця й робить їхнє поєднання методологічно плідним: кожна з дисциплін компенсує сліпі плями іншої, дозволяючи побачити простір і досвід Іншого у ширшій, багатовимірній перспективі.

Геокритика і теорія міжкультурної комунікації пропонують конкретні методологічні інструменти, які суттєво збагачують міжкультурні студії та відкривають нові дослідницькі перспективи. Ці напрями варто розглядати як пріоритетні для подальшого наукового розвитку літературознавство. Фокус зміщується з простого визначення «місця в літературі» на вивчення літературних уявлень як інструменту міжкультурного розуміння. Дослідження того, як кордони, міські ландшафти та «символічні центри» стають «мовою» конфлікту або примирення. Уже сьогодні ми бачимо посилену увагу українських дослідників до вивчення пам'яті через просторові наративи. Аналіз місць пам'яті, травматичних місць та стертих місць як ключових елементів міжкультурної самоідентифікації є актуальною та суспільно значущою проблематикою. Синтез геокритики та теорії міжкультурних комунікацій дає плідний інструментарій для реконструкції «погляду чужинця», що є особливо важливим для постколоніальних і мультикультурних студій, адже сприяє децентрації просторової перспективи, вияву гегемонних механізмів просторового опису, що залишилися від колоніальної доби. Геокритика допомагає усвідомити, як літературні та візуальні образи чужих місць досі формують ставлення до людей, що там живуть.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Між геокритикою та теорією міжкультурної комунікації існує фундаментальний зв'язок, оскільки обидві галузі працюють з проблемою «Іншого» у просторі. Міжкультурна комунікація – це завжди рух у просторі, реальному чи символічному. Геокритика дозволяє побачити ці рухи, прочитати їх у мультимедійному ландшафті і, зрештою, переосмислити механізми діалогу та конфлікту між культурами, відкриваючи шлях до глибшого міжкультурного розуміння. Хоча обидві дисципліни сформувалися у різних наукових традиціях та оперують різними аналітичними інструментами, їхні підходи зближує увага до того, як простір структурує взаємодію, ідентичність, пам'ять та культурне сприйняття.

Поєднання цих підходів дозволяє розглядати художній простір як динамічну площину міжкультурних взаємодій, де мобільність, лімінальність і мультифокальність стають ключовими категоріями аналізу. Особливо важливо, що геокритика надає інструменти для вивчення медіальних репрезентацій місця: від літературних описів до візуальних та цифрових картографій, які формують сучасний досвід простору. Саме інтермедіальність сьогодні визначає спосіб, у який культури «читають» одна одну, і тому стає центральною для міжкультурної інтерпретації. Синтез геокритичних і міжкультурних підходів відкриває нові дослідницькі можливості для літературознавства, дозволяючи описувати простір як складний комунікативний ландшафт, що зберігає сліди культурних контактів, конфліктів та трансформацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бовсунівська Т. Просторова критика у постнекласичну добу. *Літературознавчі студії*. Випуск 1 (52). 2018. С. 10–16.
2. Вавринюк Т. І. Маркери невербальної поведінки в художніх текстах. *Філологічні студії. Науковий вісник КДПУ* : зб. наук. праць / за заг. ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг. Вип. 16. 2017. С. 288–296.
3. Заболотна Т. Невербальні та вербальні компоненти спілкування як засоби вираження емоцій. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61, Т. 1. С. 175–186.

4. Шимчишин М. Географії ідентичності в художній прозі початку XXI століття: монографія. Київ : Видавничий центр КНЛУ. 2020. 148 с.

5. Auge M. Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity. London : Verso, 1995. 122 p.

6. Bennett M. Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. *Intercultural Communication*. Vol. 10. 1986. P.179–196

7. Duncan J., Ley D. Introduction, Representing the Place of Culture. *Place/Culture/Representation*. J. Duncan, D. Ley (ed.). London, New York : Routledge, 2005. P.1–25.

8. Freestone R., Liu E. Revisiting Place and Placeless. *Place and Placeless Revisited*. London, New York : Routledge, 2016. P.1–20.

9. Jaworski A., Thurlow C. Semiotic Landscapes. Language, Image, Space. London : Continuum. 2010. 336 p.

10. Hofstede G., Hofstede G. J., Minkov, M. *C*ultures and Organizations: Software of the Mind. Third Edition. New York : McGraw Hill. 2010. 576 p.

11. Hall E. T. Beyond Culture. New York : Anchor Books. 1976. 256 p.

12. Pratt M. L. Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation. London : Routledge. 1992. 272 p.

13. Relph E. Place and Placelessness. London : Pion. 1976. 233 p.

14. Relph E. Spirit of Place and Sense of Place in Virtual Realities. *Technè*. 2007 Vol. 10, № 3. P.17–25.

15. Relph E. The Paradox of Place and the Evolution of Placelessness. *Place and Placeless. Revisited*. New York : Routledge. 2016. P. 20–35.

16. Tally R. T. Jr. Introduction: On Geocriticism. *Geocritical Explorations: Space, Place, and Mapping in Literary and Cultural Studies*. New York : Palgrave MacMillan. 2011. P.1–9.

17. Tally R. T. Jr. Introduction: Mapping Narratives. *Literary Cartographies: Spatiality, Representation, and Narrative*. Basingstoke : Palgrave Macmillan. 2014. P.1–19

18. Turner V. The Ritual Process: Structure and Anti-Structure. Chicago : Aldine Publishing. 1969. 213 p.

19. Said E. W. Orientalism. New York : Vintage Books. 1979. 368 p.

20. Westphal B. Geocriticism. *Real and Fictional Spaces*. New York : Palgrave Macmillan. 2011. P. 1–7.

REFERENCES

1. Bovsunivska, T. (2018). Prostorova krytyka u postneklasychnu dobu [Spatial criticism in the post-non-classical era]. *Literaturoznavchi studii – Literary Studies*, 1 (52), 10–16 [in Ukrainian].

2. Vavryniuk, T. I. (2017). Markery neverbalnoi povedinky v khudozhnikh tekstakh [Markers of nonverbal behavior in literary texts]. *Filolohichni studii. Naukovyi visnyk KDPU: zb. nauk. prats – Philological Studies. Scientific Bulletin of KDPU: collection of scientific works*, 16, 288–296 [in Ukrainian].

3. Zabolotna, T. (2023). Neverbalni ta verbalni komponenty spilkuvannia yak zasoby vyrazhennia emotsii [Nonverbal and verbal components of communication as means of expressing emotions]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of Humanities*, 61 (1), 175–186 [in Ukrainian].

4. Shymchyshyn, M. (2020). *Heohrafii identychnosti v khudozhnii prozi pochatku XXI stolittia: monohrafiia* [Geographies of identity in the artistic prose of the early XXI century: monograph]. Kyiv: Vydavnychyi tsentr KNLU, 148 p. [in Ukrainian].

5. Auge, M. (1995). *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London: Verso.

6. Bennett, M. (1986). Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. *Intercultural Communication*, 10, 179–196.

7. Duncan, J., & Ley, D. (2005). Introduction, Representing the Place of Culture. In J. Duncan & D. Ley (Eds.), *Place/Culture/Representation*. London, New York: Routledge, 1–25.

8. Freestone, R., & Liu, E. (2016). Revisiting Place and Placeless. In R. Freestone & E. Liu (Eds.), *Place and Placeless Revisited*. London, New York: Routledge, 1–20.

9. Jaworski, A., & Thurlow, C. (2010). *Semiotic Landscapes. Language, Image, Space*. London: Continuum.

10. Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind* (3rd ed.). New York: McGraw Hill.

11. Hall, E. T. (1976). *Beyond Culture*. New York: Anchor Books.

12. Pratt, M. L. (1992). *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*. London: Routledge.

13. Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.

14. Relph, E. (2007). Spirit of Place and Sense of Place in Virtual Realities. *Technè*, 10 (3), 17–25.

15. Relph, E. (2016). The Paradox of Place and the Evolution of Placelessness. In R. Freestone & E. Liu (Eds.), *Place and Placeless Revisited*. New York: Routledge, 20–35.

16. Tally, R. T. Jr. (2011). Introduction: On Geocriticism. In R. T. Tally Jr. (Ed.), *Geocritical Explorations: Space, Place, and Mapping in Literary and Cultural Studies*. New York: Palgrave MacMillan, 1–9.

17. Tally, R. T. Jr. (2014). Introduction: Mapping Narratives. In R. T. Tally Jr. (Ed.), *Literary Cartographies: Spatiality, Representation, and Narrative*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1–19.

18. Turner, V. (1969). *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing.

19. Said, E. W. (1979). *Orientalism*. New York: Vintage Books.

20. Westphal, B. (2011). *Geocriticism. Real and Fictional Spaces*. New York: Palgrave Macmillan, 1–7.